

קבוצת תמיכה למתוסכלי אלול: מה עבודת החודש הזה?

אנו שואפים גבוה, כי מודדים את עצמנו ביחס להצלחה המוחלטת. אולם הבחינה האמתית היא ביחס לעצמנו - כמה כוחות נדרשו מאתנו כדי לזוז וככל שחוללנו פלא ופרצנו את המחסום - נגענו ביעד. הדרישה באלול היא לזוז, לנוע, לפרוץ את אזור הנוחות ולחדש תוספת בחיים. זאת המדרגה הגבוהה ביותר.

ב"ה | פרשת שופטים | תשפ"ד

להפוך את החודש הנעלה לזמן של שינוי ושיפור עצמי וקרוס באכזבה אחרי שבועיים. הם גילו שהחיים וההרגלים חזקים מהכוונות הטובות של אלול².

אבל הטעות טמונה בתיאום ציפיות לא נכון. אנו שואפים גבוה, כי מודדים את עצמנו ביחס להצלחה המוחלטת, לטהרה השלמה של אברהם ומשה. אולם הבחינה האמתית היא ביחס לעצמנו - **כמה כוחות נדרשו מאתנו כדי לזוז וככל שחוללנו פלא ופרצנו את המחסום - נגענו ביעד**. הדרישה באלול היא לזוז, לנוע, לפרוץ את אזור הנוחות ולחדש תוספת בחיים. זאת המדרגה הגבוהה ביותר.

השאפה לשינוי באלול, לצד האתגר הטמון בה - באים לידי ביטוי בפרפרת הנהדרת הבאה:

1. **טור הלכות ראש השנה סימן תקפא:** תניא בפרקי רבי אליעזר, בראש חודש אלול אמר הקב"ה למשה 'עלה אלי ההרה' לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה, שמשה עלה להר, שלא יטעו עוד אחר עבודת גילולים ... לכן התקינו חז"ל שיהיו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה וכל החדש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה, שנאמר 'אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו', וכדי לערבב השטן.

המודעות הכריזו על "תחרות ספורטיבית לטיפול מדרגות": האתלט שיטפס את מדרגות הבניין ויגיע ראשון לקומה המאה - יוכרז כמנצח ויזכה בפרס הגדול.

טובי המטפסים שעטו פנימה, אבל בהדרגה החלו להציץ פנים מאוכזבות מחלונות הבניין. אחד נשבר בקומה העשירית, שני בקומה העשרים, כמה התאמצו יותר להגיע עד הקומה השלושים, והיה אחד שסחט את כוחותיו עד לקומה הארבעים. מתנשף הוציא ראשו מהחלון וקרא שהמשימה בלתי אפשרית: המדרגות ענקיות והקומות רחוקות זו מזו.

לפתע נראה ראש מציץ מהקומה החמישים והוא מסמן בידיו אות של ניצחון: "עשיתי את זה! בקומה החמישים יש שלט האומר כי מחכה לך מעלית שתעלה אותך לקומה המאה...".

המסר כביר: השמים נמצאים במקום אליו אתה מסוגל להגיע. היעד אינו נמצא ברקיע העליון, אלא מעבר לאזור הנוחות שלך. ככל שטיפסת ממקומך הטבעי למדרגה גבוהה - הגשמת תכלית הבריאה.

זה תיאום ציפיות קריטי, לקראת ימי התשובה והרחמים שמתחילים השבוע. העולם מוצף במתוסכלי אלול, ביהודים טובים שניסו

1 <https://www.themarker.com/blogs/liraz-margalit/2019-11-21/ty-article/0000017f-f8bc-d2d5-a9ff-f8bc21c60000>:

מחקרים טוענים כי בין שמונים לתשעים אחוז מההחלטות המתקבלות אצל אנשים בהתחלת שנה חדשה - אינן מחזיקות מעמד.

2 המשבר של אלול רמוז כבר בתורה עצמה. בפרשת עקב קראנו: "ארץ אשר ... עיני ה' אלוךך בה מרשית השנה עד אחרית שנה". הפסוק מתחיל "מרשית השנה" עם "ה הידיעה" ומסיים במילה "שנה". מדוע? הרי הכלל הדקדוקי אומר שמשפט שמתחיל ב"השנה", חייב להמשיך עם "השנה"? אלא כל שנה מתחילה כמו "השנה", מלאה בכוונות טובות על פריצת דרך בתורה, תפילה וצדקה, אבל מסתיימת כמו סתם "שנה", לאחר שההרגלים והסחות הדעת גנבו אותנו למקומות אחרים.

קשה שמזעזעז לשינוי (כמו אירוע לב פתאומי ל"ע, שמניע להפסקת עישון ושינוי תזונה וכו'). אבל חיי רובינו אינם סוערים במידה כזו. אנו חשים צביטה קלה בלב בתחילת אלול, כתוצאה מהחבל שמנענע הקב"ה מלמעלה, כשהוא יוצא לשדה ומאיר את יג מידות הרחמים, אבל אין זה מספיק כדי לחולל שינוי כביר כמו אצל רבי אליעזר הגדול.

איך בכל זאת הופכים את אלול למשנה הרגלים בצורה ברת-תוקף?

אנו רוצים לפתח נקודה נפלאה ומשנת חיים: עלינו **לחלום בגדול ולעשות בקטן**. לקבל מצד אחד תוספת חשובה – שנוגעת בדברים שבאמת קשים לנו, אבל מצד שני היא צריכה להיות הדרגתית ואפשרית שתחזיק מעמד לאורך זמן.

ככל שהמעשה נראה בעינינו קטן, בעיני הקב"ה הוא גדול. כי הקב"ה רואה ללבב ויודע עד כמה שינוי הרגלים דורש מאמץ אדיר וככל שהאדם פרץ את אזור הנוחות שלו – הגשים את תכלית חיי. במובן מסוים, השינוי הקטן שלנו, ראוי להערכה יותר מהטהרה המושלמת של האדם הגדול. הרי מה יותר מפתיע ודורש כוחות? משה רבינו שלומד את כל הש"ס או יהודי כערכנו שמחליט לא לפתוח את הטלפון עד אחרי תפילת שחרית בימי אלול? התשובה ברורה מאליה.

לכן השאלה החשובה בחודש אלול היא לא כמה אתה טהור, אלא כמה צמחת וגדלת?

ב. בואו נתחיל מההתחלה ונבחן לעומק את אתגר שינוי ההרגלים והפתרונות התורניים. נתחיל כרגיל עם פרשת השבוע, פרשת שופטים, שפותחת תמיד את חודש אלול ויש בה רמז על עבודת החודש.

2. פרי עץ חיים שער ר"ה א: אלול הוא ראשי תיבות 'אנה לידו ושמתי לך' (שמות כא, יג).

רבי חיים ויטאל מביא בשם האר"י הקדוש רמז מפתיע למילה "אלול": ראשי תיבות של ארבע מילים מפרשת משפטים, שנידונות בהרחבה בפרשתנו, שופטים: חובת הרוצח בשגגה לברוח לערי מקלט.

אירע אסון ואדם הרג אדם אחר ברשלנות. למשל, הוריד מקרר בחדר מדרגות בחוסר זהירות והוא נפל על ראש אדם שעלה במדרגות והוא נהרג ל"ע. בעוד שהחוק האזרחי אינו מחמיר עם הורג בשגגה ועונשו נע בין חודשים לכמה שנות מאסר בכפוף לרמת הרשלנות, התורה מחמירה מאוד.

ביסוד הדברים, ההורג חייב מוות על מעשהו. הוא התרשל (ראו בהערה⁴) וגרם בחוסר אחריות למוות ומטעם זה מותר לקרוב

הטור פותח את הלכות חודש אלול וראש השנה עם ציטוט ממדרש פרקי דרבי אליעזר, לפיו תקיעת השופר החל מראש חודש אלול, היא לזכר העובדה שבאותו יום תקעו בעליית משה השמימה, להרחיק ישראל מעבודה זרה. אחר כך ממשיך הטור עם הטעמים הידועים כי מאותו יום מתחילים ארבעים ימי התשובה והשופר הוא המעורר לתשובה, וכן התקיעה כל החודש מערבת את השטן.

עולות שתי שאלות: ראשית, למה חשוב לטור להדגיש את מקור המאמר במדרש פרקי דרבי אליעזר? הרי הטור הוא ספר הלכה חשוב ואינו מרבה לצטט מדרשי אגדה? שנית, כפי שמאריכים להקשות נושאי הכלים שם: למה בכלל להביא את הטעם הראשון שנגע רק לאותו יום בו עלה משה השמימה ולא להסתפק בטעמים העיקריים כי תקיעת השופר נועדה להזהיר לתשובה ולערכב השטן?

פרישה ודרישה שם: למה לי הלימוד משופר מדבר?

מעניין שגם המשנה, החיבור הראשון והחשוב בתורה שבע"פ, מתחילה עם ציטוט מאותו חכם:

משנה ברכות א,א: מאימתי קוראים את שמע בערבית? משעה שהכוהנים נכנסים לאכול בתרומתם, דברי רבי אליעזר.

מובא רעיון גדול בשם הספר "בית ישראל", שחיבר הרב ישראל טויסיג, שהיה רבה של שכונת מטרסדורף בירושלים ומורה צדק בעדה החרדית:

מקרבן לתורה ימים נוראים בשם הבית ישראל (מטרס-דורף): שני הפרקים הראשונים בפרקי דרבי אליעזר מונים תולדות חיי של רבי אליעזר הגדול בן הורקנוס, שעד גיל 28 חרש במחרשה והיה בוכה שהוא רוצה ללמוד תורה. פגשו אליהו הנביא ושלחו ללמוד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי, עד ששגשג בתורה ואמר עליו רבו 'בור סוד שאינו מאבד טיפה'. לכן הלכות ימים נוראים והמשנה מתחילה ב"תניא בפרקי דרבי אליעזר", לומר שלעולם לא מאוחר להשתנות ולשוב בתשובה ולהגיע לידיעת התורה.

הזכרת שמו של "רבי אליעזר הגדול" נועדה לנסוך עידוד והשראה בקרב נואשי אלול: אפשר להשתנות ולהתגבר על ההרגלים בכל גיל ומצב. האתמול לא חייב להכריע את מחר.

אבל מצד שני, הסיפור עצמו מעורר את הקושי. רבי אליעזר היה **בשבר עמוק על מצבו ובכה מרות** וזה היה הדרייב העצום שהניע אותו³. המחקר אומר שהדרך היחידה לשנות הרגלים היא משבר

3 זה ביאור נאה על השאלה, למה אליהו הנביא שולח את אליעזר לפאר הישיבות של רבן יוחנן בן זכאי? הרי בור ועם הארץ שאינו יודע לקרוא, צריך ללכת לישיבה לבעלי תשובה מתחילים בירושלים ולא להתבזות במעוז גאוני הדור? אלא משום שראה אותו **בוכה מרות** ומי שיש בו כאב כזה – יגיע עד ראש הסולם...

4 הרמב"ם מדגיש (רוצח פ"ו) כי מדובר בדרגת רשלנות שהייתה יכולה להימנע עם זהירות והערכה לקדושת החיים. אבל בשגגה הקרובה לאונס כמו מי שנסע

משפחת הנרצח לגאול דמו ולנקום את מותו. אולם כיון שפגע בשגגה בלבד, הרוצח יכול להציל עצמו מעונש המוות על ידי הגליה לעיר מקלט. הוא גולה אל אחת משש ערי המקלט שהיו קבועות בארץ ישראל והן מגינות עליו מהעונש.

דברים יט: וזה דבר הרצח אשר ינוס שמה וחי אשר יכה את רעהו בבלי דעת והוא לא שנא לו מתמל שלשם ... הוא ינוס אל אחת הערים האלה וחי.

מה מטרת ההגליה? איך מצילה מעונש המוות? ספר החינוך מעניק שלושה טעמים:

ספר החינוך תי: לשלוח מכה נפש בשגגה מעירו ולהשיבו בערי מקלט ... לפי שיעון הרציחה חמור עד מאד ... ולכן ראוי למי שהרג אפילו שוגג, שבאת תקלה גדולה כזו על ידו שיצטרע צער גלות ששקול כמעט כצער מיתה, שנפרד מאוהביו ומארץ מולדתו ושוכן כל ימיו עם זרים. עוד יש תיקון העולם ... שינצל מיד גואל הדם לבל יהרגנו ... ועוד תועלת, לבל יראו קרובי המכה את הרוצח לעיניהם תמיד.

ראשית, הגלות נועדה להעניש חמורות את הרוצח. עזיבת אזור הנוחות הרגיל והמוכר, שקולה כמו מוות ולכן ההרחקה היא עונש ראוי על מעשהו. בנוסף, שני טעמים פרקטיים להגליה: העיר הסגורה תשמור אותו מגואל הדם וגם תמנע אותו להתראות עמהם ולהציף מחדש את זעמם.

כאן מלמדנו רבי חיים ויטאל, כאמור, כי המילה "אלול" רומזת לכך שכל יהודי צריך לברוח באלול לעיר מקלט. הרבי מסביר רעיון כביר: הבריחה לעיר מקלט היא הפתרון הגדול לבעיית שינוי ההרגלים. התורה רומזת איך מתחילים ליצור שינוי? כיצד מתגברים על הקושי לזוז מאזור הנוחות? התורה מציגה תשובה פשוטה: לברוח לעיר מקלט. **כי צריך מסגרת מתאימה ותומכת לשינוי הרגלים.**

נסביר יותר: האויב הבסיסי לשינוי רוחני הוא הסחות הדעת. אנו באמת רוצים לעורר שינוי בחיים, אבל אז מתחילות הסחות הדעת שמשתלטות על החשיבה וגונבות את תשומת הלב. בדיוק בבוקר הראשון של אלול צריכים לקום מוקדם כדי לקחת את הבנים לישיבות וזה לא יום טוב להתחיל בו דיאטה רוחנית... ביום השני של אלול קורה פנצ'ר ברכב או יורד כרטיס אשראי ואין משאבים למלחמה בהרגלים וכו'. בהערה⁵ הובא משל מושלם.

הבעיה השנייה היא לגופו של עניין: ספר החינוך כותב (מצווה תצא) "הרגל נעשה טבע", והמדע הפסיכולוגי מסביר זאת היטב. המוח הוא איבר יעיל וחוסך אנרגיה. לכן הוא מפתח **תגובות אוטומטיות לצרכים מוכרים**. זה נקרא 'לולאת ההרגל': אם האדם התרגל שכשהוא משועמם - הוא ממלא את עצמו באמצעות אוכל, או כשהוא עצבני - הוא פורק את התסכול באמצעות קירוב האצבע לפה וכסיסת הציפורניים, המוח מוכרח לקבל את הסיפוק הזה. כשמתעורר הטריגר שמעורר את הציפייה לגמול - השעמום שמעורר את הציפייה לפריקת השעמום - המוח חש מצוקה להשיג את הגמול. לכן כולנו נכשלים בניסיונות להפסיק לאכול, כי המוח כמה להשיג את הגמול⁶ המוכר.

באוטו וקפץ ילד לגלגלים ח"ו בלי שראהו - פטור מגלות.

5 מלך יצא למלחמה כנגד מדינה שכנה. המדינה הסמוכה התברכה באוצרות טבע אדירים והמלך גייס אל כל חילותיו במטרה לחצות את הגבול ולשים ידו על האדמות ההן. אולם חיילי המדינה השכנה לחמו בחירוף נפש והגנו על הגבול. המלך עמד ליפול בקרב ולאבר את השלטון.

בצר לו עשה דבר נואש. הוא פרסם כרוז ברחבי המדינה: "מי שימצא מהלך אסטרטגי לכבוש את הגבול השכן, יקבל רשות להיכנס לשעה אל חדר האוצרות המלכותי ולקחת משם את כל אשר יחפוץ". באותו מרתף היו מונחים אוצרות יקרים שאבותיו של המלך גנזו במשך דורות וכעת בייאושו הפקיר הכול למען הניצחון.

גנרל זקן ועתיר קרבות נענה לאתגר והציע תכנית סדורה כיצד לבלבל את חיילי האויב ולהבקיע את הגבול. התכנית התבררה כגאונית והמלך שב מנצח. כעת חתמה מדינה שלמה לראות את שכרו של הגנרל, מה ישיכל להוציא מחדר האוצרות המלכותי שהיה אגדת הממלכה. אבל המלך לא התכוון לאפשר זאת. היו שם אוצרות בשווי מיליונים שנשמרו מאות שנים, הם היו גאות הממלכה וכיצד ייתן לאותו גנרל לשים ידו עליהם?

רעיון עלה במוח המלך: לאותו גנרל היו שני תחביבים שהיה מכור אליהם. הוא היה משוגע למוסיקה קלאסית ולאוכל טוב. המלך הקים שני אוהלים בכניסה לחדר האוצרות המלכותי: אחד עם חמש חברות הקייטרינג הטובות במדינה ושני עם תזמורת סימפונית ומקהלת ילדים "קולות מן השמים".

הגיע הרגע של הגנרל להיכנס לרחבת האוצר ופתאום הרגיש ריחות אוכל שלא מהעולם הזה. הייתה לו רק שעה בחדר האוצרות, אבל הוא הרגיע את עצמו שביכולתו ליהנות מכל העולמות. הוא נכנס פנימה והשתגע. אוכל אירופאי ודרום אמריקאי, חריף ומתוק, בשר ודגים. הוא רץ משולחן לשולחן עד שגילה כי נותרו לו רק שלושים וחמש דקות. לפתע החלה התזמורת לנגן והמקהלה לשיר והוא חש כי נשמתו פורחת וכמכושף נתקע להאזין למנגינה. עד ששב לעצמו חלפה השעה המובטחת...

6 למה הדבר דומה? המשפיע רבי מענדל פטרס היה מספר על מכרסם גדול בשם "בונה". הוא בעל חיים מוכשר שהתברך בשיניים חזקות ובונה סכרים מענפי עץ במים, המאפשרים לו להתנהל בתוך שטף גבוה של מים בנהה. הבונה מכוסה בפרווה מיוחדת ששווה הרבה כסף וציידים הפרוות רודפים אחריו, עד שהפך לחיה מוגנת בסכנת הכחדה.

אבל למרות חכמתו בבניית סכרים, הוא טיפש בהתנהלותו והדרך לצוד אותו פשוטה: בכל בוקר יוצא הבונה מביתו על הקרקע, למקווה מים בו מקיים רוב פעילותו. בחזרתו הוא צועד בדיוק באותו מסלול בו צעד בבוקר באמצעות נווט דרך עצמי מובנה. הציידים עוקבים אחר מסלולו בבוקר, חופרים בור באמצעו, מניחים מצודה ומסווים אותה, והם יודעים שבחזרתו יעבור הבונה על פתח הבור ויילכד.

כשהבונה עושה דרכו חזרה ומגיע לנקודה בה חפרו לו בור, הוא מרגיש שמשוה לא בסדר, עוצר מהליכתו ובוכה. הוא מבין שאם יתקדם עוד פסיעה הוא עתיד 'להסתבך' ולמצוא את עצמו לכוד, אבל הוא קורבן של עצמו. ההרגלים שלו חזקים ממנו.

7 חז"ל אמרו: "כל העובר עבירה, קשורה בו ככלב". המוח קלט צורת הנאה ועונג חדשה ומחפש אחריה שוב. יתירה מכך: הרמב"ם כותב כי הבחירה היא

לכן מדגישה התורה בפתחו של אלול: "אנה לידו ושמתי לך". אם 'אנה לידך חטא' – ושמתי לך מקום לנוס שמה'. השארתי לך עיר מקלט לברוח אליה, כדי להיות מסגרת מתאימה ותומכת לשינוי הרגלים.

זה אומר שלושה מרכיבים: **זמן, מקום ותוכנית פעולה ריאלי.**

א. זמן: אלול הוא קודם כל מסגרת זמן תחומה, שבה הנפש מאירה במיוחד. עלינו להחליט החלטה טובה לשלושים ימי אלול ואחר כך לבחון את ההצלחה. כך נשיג עידוד רוחני מהתקופה המיוחדת הזו וגם נרוויח 'תחנת יציאה', בה נוכל לחוות הצלחה ולהתמלא סיפוק ועידוד להמשיך להתאמץ הלאה.

ב. מקום: באלול צריך לברוח למקום ללא הסחות דעת (או סוכר ופחמימות...). עלינו להיות יותר בבית הכנסת ובבית המדרש ופחות במעוזי הסחת הדעת של הבית והעבודה.

ליקוטי שיחות ב עמוד 626: ה' אומר ליהודים: אני נותן לכם 29 ימים [חודש אלול] שבהם אפשר להיקרע מכל ההרגלים השליליים וההנהגות הקודמות – 'ונס שמה', עליכם לברוח לתוך סדר והנהגה של חודש אלול ולהתיישב שם.. ובמילא הדבר יהיה למקלט מגואל הדם, מכל הקטרוגים.

החברים לא ששו לבחור בו, משום שהוא היה מודע למעלות שלו. רבי אלעזר נפגע והתייעץ עם אשתו. היא ענתה בציניות: מי צריך לבוא למי? העכברים צריכים לצעוד אל האוכל או האוכל צריך לבוא אל העכברים? ברור כי העכברים צריכים לכתת רגליהם אל האוכל. הרמז היה ברור: הם – התלמידים הקטנים – צריכים לרדוף אחריו ולא אתה אחריהם.

רבי אלעזר עזב את יבנה ועבר לעיר דיומסית, עיר של החיים הטובים. היה בה שמש, גבינות ויין. החיים באותה עיר חטאים עשו את שלהם ובהדרגה שקע בחיי הנוחות. אפשר להעריך כי כשהיה חוזר הביתה מבית הכנסת, היו הסוחרים מזמינים אותו לשתות משהו והישיבה הייתה מתארכת, שהרי לא היה לו לאן למהר. כך חלפו שנתים.

בוקר אחד התעורר ונפתחו עיניו לראות את מצבו הרוחני. הוא רץ בסערה אל הישיבה ביבנה, נכנס פנימה והחכמים כיבדו אותו לעלות לתורה ולקרוא את העלייה שלו. זאת הייתה פרשת "החודש" ובמקום לקרוא "החודש הזה לכם", הוא קרא "החרש היה ליבם...".

כך שהייתה לרבי אלעזר סיבה טובה לומר: "הוי גולה למקום תורה". הוא גילה שהמקום מכריע את האדם ולא לומדים תורה בסביבה של איכות חיים.

מדרש שמואל שם: כמעשה דרבי נהוראי (שבת קמז) הלוא הוא רבי אלעזר בן ערך, ששכח תלמודו על שהלך למקום ליצנים השוטים במזרקי יין ונמשך אחריהם וכשחזר בעא למקרי בספר תורה 'החודש הזה לכם' וקרא 'החרש היה לבם' ובעו רבנן רחמי עליה ואהדר תלמודיה, ובהיות שלא בכל שעה אתרחיש ניסא – הזהיר התנא שיהיה גולה למקום תורה ולא למקום השוטים במזרקי יין.

כעת הגענו אל השלב השלישי והמכריע בסדנת שינוי ההרגלים: בניית תכנית פעולה ריאלי.

כדי לשנות הרגל ולעקור טבע – המוח צריך לגבש **ציפייה לגמול אחר**. הוא צריך לסלול נתיב חדש בתוך עצמו בהרגל לגמול שונה שירגיע את הצורך שנוצר. לפיכך חובה לקחת החלטה פשוטה וריאלית שיכולה להחזיק **לאורך זמן רצוף ומשמעותי**⁸ וכך יתגבש דפוס תגובה חדש.

חשיבות הברירה למקום מתאים ותומך שינוי הרגלים, רמוזה במשנה מפורסמת (אבות ה'ד'): "רבי נהוראי אומר: הוי גולה למקום תורה". אבל מיהו אותו "רבי נהוראי"? איננו מכירים תנא שאביו נתן לו שם כזה בברית המילה? ומה גרם לו לומר את מה שאמר? הרי פרקי אבות מבוססים על המילים "הוא היה אומר", על ה"הוא" של אותו חכם, סיפור החיים הכי עמוק שלו?

המדרש שמואל שם מביא נקודה נפלאה: "רבי נהוראי" הוא כינוי לאחד החכמים החשובים בהיסטוריה: רבי אלעזר בן ערך. הוא היה מכונה כך, משום שהיה "מנהיר" עיני חכמים בהלכה. רבן יוחנן בן זכאי אמר עליו: "אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אלעזר בן ערך בכף שניה מכריע את כולם". לרבי אלעזר הייתה סיבה מצוינת להדגיש את חשיבות ה"גלות למקום תורה". הוא למד על בשרו **שהמקום מכריע את האדם**.

הגמרא מספרת כי אחרי פטירת רבן יוחנן בן זכאי, רבי אלעזר סבר כי הוא אמור לרשת את רבו. הרי הרבי עצמו העיד על גדולתו. אך

כוח **שנלקח ונעלם בהדרגה ואנחנו הופכים להיות עבדים של הבחירות הקודמות שלנו**. הבחירות הקודמות קושרות כבלים על הרגליים ואיננו יכולים לחמוק מהן. בכך מבוארת התמיהה הידועה: איך נלקחה הבחירה לפרעה? וכיצד ה' העניש אותו לאחר שלקח לו את הבחירה והכביד את לבו והרי באין בחירה אין אשמה? אלא ה' לא לקח לו את הבחירה, אלא **פרעה איבד אותה בעצמו**. לאחר שאמר כל כך הרבה פעמים לא, הוא שכח איך אומרים כן.

נשים לב שבחמש המכות הראשונות, לא מוזכר בתורה לשון הכבדת הלב. העובדה הזו מופיעה לראשונה במכה השישית. שכן בחמש המכות הראשונות ניתנה לו הזדמנות לשחררם, אבל כשאדם אומר חמש פעמים לא, וקל וחומר כשמדובר במלך רם ונישא ששולט בהמונים, הוא **לא מסוגל להגיד כן**. הוא כורך את עצמו בכבלים של עקשנות ואגו, שכבר לא יודע איך נחלצים מהם.

רמב"ם תשובה ו: לפיכך כתוב 'ואני אחזק את לב פרעה', לפי שחטא מעצמו תחילה ... נתן הדין למנוע התשובה ממנו ... **שם ד-ה:** כעניין זה שואלים הצדיקים והנביאים בתפילתם ... אל יגרמו לי חטאי למונעני מתשובה, אלא תהיה הרשות בידי [לשוב בכל מקרה] עד שאחזור ואבין דרך האמת ... שמידה זו בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך בדרכי החכמה והצדק **מתאוה להם ורודף אותם** [וכן להיפך, **שמפסיק לרדוף אותם**].

בעוד שבתחילת דבריו אמר שהבחירה נלקחת **כעונש מלמעלה**, בסוף דבריו נראה שהוא כעין **טבע ותכונה אנושית**: החיים הם רכבת ומה שעושים פעם אחת – נעשה שוב. לכן ככל שהאדם רודף אחרי חכמה וצדק הוא מתאוה להם. וכשרודף אחרי טפשות ועוול, הוא נסחף לחשוב בצורה הזו ושוכח צורת אדם.

8 בשנים הקודמות דיברנו על כך, שממש הזמן הנדרש לגיבוש דפוס תגובה חדש הוא ארבעים יום, בדיוק כמניין ימי התשובה והרחמים, ואכמ"ל.

אולם זה הרבה יותר עמוק. האמת היא שבתוך המעשה הקטן נמצא העומק הגדול ביותר. כי מה שהאדם יכול לתת – זאת קפיצת המדרגה הנעלית ביותר שקיימת. בזה עוסקת היהדות.

התורה לא עוסקת בחיים ללא רבב. הגיבורים של התורה אינם כאלו שהמריאו עד פסגת המדרגות. להיפך, הצדיקים הם אלו שכמעט נפלו או אפילו נפלו בפועל, אבל הפתיעו והלכו אל מעבר לעצמם – אל מעבר לעצמם שלהם! ואפילו שמדובר היה במדרגה שהייתה ונותרה נמוכה!.

בתנ"ך כולו יש רק צדיק ורבע. בכל 24 ספרי התנ"ך שמתארים חיים של 3000 שנה, יש רק צדיק אחד ויחיד ועוד אחד שנרמז עליו התואר צדיק. נח נקרא כמה פעמים בשם צדיק, ואילו על יוסף יש רמז, ללא הזכרת שמו: "על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעליים".

מה המיוחד בשני האישים הללו? איך זה יתכן שאברהם ומשה אינם צדיקים ואילו נח ויוסף כן?

אפשר לדקדק בליקוטי שיחות הסבר כביר: שניהם לא היו אנשים מושלמים שמושללים מחטא. אדרבה, אצל שניהם עושים חז"ל דבר מפתיע ונוקבים חור בבלון. הם מדגישים שהם לא היו אנשים שלמים וטהורים, כמו שנראה מרחוק. אצל נח מדגישים חז"ל כי הוא היה צדיק רק בדורו ואילו בדורו של אברהם לא היה נחשב לכולם. וכך לגבי יוסף הם מדגישים כי הוא כמעט חטא עם אשת פוטיפר ובא הביתה במגמה "לעשות מלאכתו עמה" ורק בנסי נסים נראתה לו דמות דיוקנו של אביו.

זה מה שהופך אדם לצדיק: העובדה שהוא הלך מעבר לעצמו. שהוא היה יכול להיות כמו כולם והחליט להיות לא כמו כולם. הצדיק זה לא אברהם ומשה שלכתחילה אין להם יצר הרע, כמו שנאמר לגבי אברהם "האלוקים אשר התהלכתי לפניו" ומפרש רש"י שאברהם הלך עוד לפני האלוקים, מהר יותר ממנו כביכול. אלא דווקא מי שנזקק לעידוד וחיזוק ובכל זאת ניצח את העצמי שלו.

ליקוטי שיחות ה'282: כל אדם חייב לומר בשבילי נברא העולם, וכך ביחס לתורה והוראותיה שהן נאמרות לכל יחיד בפני עצמו. כך ביארנו כמה פעמים על הפסוק 'אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים' – שהקב"ה מדבר לכל יחיד בעם ישראל. וכאן יכול יהודי לטעון כיצד יכול אני ללמוד מנח, להינצל מהמים הזידונים של המבול והרי נח היה 'צדיק תמים'? לכן אומרת התורה: 'בדורותיו' (לג' נאי), שגם היה רק צדיק בדורותיו (ובכל זאת נהג בצדקות) – ודרגה כזו מחייבת כל אחד.

הדרגמה הבאה עוד יותר מדהימה: הגיבור הנצחי של התנ"ך הוא יהודה. הוא פותח את שלשלת הזהב של מלכי ישראל, עד דוד המלך ומשיח צדקנו. אבל מה היה ביהודה? נחשוב רגע על הסיטואציה שבה מתמנה יהודה למלך: לפני המיטה של יעקב אבינו עומדים 12 שבטים. בראשם עומד יוסף הצדיק כשהוא מוכתר בכתר מלוכה, ומול עיניו מכריז יעקב על היורש: "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבוא שילה".

אבל למה יהודה? מהו עשה יותר טוב מיוסף? הרי יהודה כשל וחטא בפועל, באותם מקומות שיוסף משל ביצרו: יהודה כשל

בדידי הווא עובדה: לפני כמה חודשים עליתי במקרה על משקל ונבהלתי לראות את התוצאה. אשתי הציעה לי פתרון סביר ומדויק: "אל תברך מזונות..." והנה לראשונה בחיי, הורדתי משקל לאורך זמן. למדתי כי צעד אפקטיבי הוא כזה שדורש מינימום מאמץ ומקסימום תחושת הישג.

עד כאן רמה פשוטה למשמעות הצעד הקטן והריאלי. מכאן נתרומם לרמה הבנה עמוקה אודות מעלת וחשיבות הצעד הפשוט והקטן.

ג. מה שהאדם יכול לתת – זה מה שנדרש ממנו. הקב"ה אינו דורש מעבר לכוחו של האדם ומה שהוא מסוגל לסחוב – זה בדיוק מה שהוא אמור לתת.

האלשיך לומד זאת מאחת התמיהות החמורות במקרא: חידת שלושת הימים. מה פתאום מורה הקב"ה להציג גניבת דעת ותרמית ולדרוש מפרעה לשחרר את ישראל לשלושה ימים?

3. שמות ג': ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים... וארר להצילו מיד מצרים ולהעלתו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש... לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם... אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני והחתי.. ארץ זבת חלב ודבש: ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו... נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזכחה לה' אלוקינו.

בתחילה אומר הקב"ה למשה והזקנים כי הולכים שלא לחזור וצועדים בכיוון אחד לארץ ישראל. ואז תוך כדי דיבור, הקב"ה הופך את דבריו ומורה ללכת לפרעה ולומר לו כי הולכים לשלושה ימים. וכל אחד נדהם: איפה היד החזקה והזרוע הנטויה? הרי גם אם הקב"ה היה מורה לפרעה למכור את בגדיו ולשלם פיצויים לעם ישראל, היה עושה זאת לאחר הסנקציות החמורות ששברו את מצרים?

אלשיך: אם הייתי אומר שישלח לעולם ביד חזקה, לא הייתה סירובו סיבה למכות. כי לא ייפלא שימאן להפסיד שישים ריבוא עבדים לעולם. לכן אמרתי דרך זה, שעל כן בסרבו – ראוי להכותו מכות גדולות.

הרעיון אדיר: הקב"ה דורש מהאדם את מה שהוא מסוגל לתת. אפילו מפרעה לא דורשים ללכת מעבר לעצמו ולוותר ברגע אחד על מיליוני עבדים שמשרתים את הממלכה בחינם. פרעה היה מלך גאה ששלט בעולם כולו, שהתרגל לתת פקודות ולא לקבל אותן. לעריץ כזה לא באים ומנחיתים פקודה לשחרר מיליוני עבדים כי הוא ימות ולא יעשה זאת.

תמורת זאת, דרשו ממנו לזוז צעד אחד: לעשות טובה אנושית מינימלית שאפילו מצביאי מלחמה שוחרי קרבות מבינים אותה: הפסקת אש הומניטרית לשלושה ימים. לפתוח מסדרון הומניטרי שיוכלו לצאת לנשום אויר אחרי שמונים ושש שנות הרג ודם. וכיון שפרעה לא זו אפילו צעד אחד, היה ברור שרשעותו חצה את גבול הסביר וחלה בו החובה 'ובערת הרע מקרבך'.

במכירת יוסף, בעוד שיוסף מחל לאחיו, יהודה כשל מול תמר, בעוד שיוסף מייאן לאשת פוטיפר? התשובה שהארכנו בה בעבר היא (ראו ליקוטי שיחות ל/188-189 ואכמ"ל), שיהודה הפתיע יותר מיוסף. יהודה קפץ מרחק גדול מהעצמי שלו מאשר הלך יוסף. דווקא יהודה שחטא בפועל, היה זה שתיקן מול תמר ומול בנימין. וכשארם שכשל יודע לתקן - זה סיפור כל הסיפורים שראוי לציטוט.

תניא פרק כז: ואם העצבות אינה מדאגת עונות, אלא מהרהורים רעים ותאוות רעות שנופלות במחשבתו ... אדר"ב בה יש לו לשמוח בחלקו שאף שנופלות לו במחשבתו הוא מסיח דעתו מהן... והרי זאת היא מדת הבינונים ועבודתם לכבוש היצר וההרהור העולה מהלב למוח ולהסיח דעתו לגמרי ממנו ... ובכל דחיה ודחיה שמדחהו ממחשבתו את"כפ"א ס"א לתתא... וזהו שאמר הכתוב 'ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי' - מטעמים לשון רבים, שני מיני נחת רוח ... וכמו שבמטעמים גשמיים דרך משל יש שני מיני מעדנים: אחד ממאכלים ערבים ומתוקים, והשני **מדברים חריפים או חמוצים רק שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש.**

הרעיון הזה הוא ההסבר הפשוט בדברי הגמרא הידועים: "במקום שבעלי תשובה עומדים - אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד". והתמיהה ידועה: איך חוטא נשכר? במה בעלי תשובה יותר גדולים מהצדיקים? הרי כל חטאו של הצדיק בכך שהוא לא חטא...? התשובה היא, שבעל תשובה מגשים את מטרת הבריאה טוב מהצדיק. הוא מחדש ומפתיע עוד יותר מהצדיק וזאת כל כוונת הבריאה.

נסיים במשל נפלא: סוחר נכנס למפעל וקנה סחורה בהקפה. אחרי חודש הגיע שוב ולקח עוד בהקפה. בעל המפעל החסיר פעימה, אבל התפתה להרחיב את מעגל הלקוחות. כאשר בא בפעם השלישית לבקש הקפה, בעל המפעל התפרץ: תשלם את החובות הישנים ואז תבקש סחורה חדשה.

מה עשה הסוחר החכם? הביא עמו מעט כסף מזומן, לשלם חלק מהחוב וכאשר בעל הבית רואה את הרצינות לשלם חלק, הוא אומר מצוין, נמשיך את ההתקשרות בינינו. לעתים הוא אפילו מוותר חלק מהחוב ובלבד להמשיך את הביזנס.

כך בין יהודי לקב"ה: אם אדם בא שנה אחרי שנה ומבקש לקבל בהקפה, בלי לשלם כלום, הקב"ה עלול להפסיק לתת. אבל אדם חכם נותן משהו מזומן, הוא לוקח על עצמו החלטה אחת באלול, וכך הקב"ה רואה סוחר רציני שכדאי להמשיך לעבוד אתו... שנזכה לחודש אלול טוב, ועוד לפני זה, שתיחתם ותסתיים שנה זו בגאולה וישועה בקרוב ממש.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il